

Pelastakaa Lapset painottaa lausunnossaan yhdenvertaisuutta ja lasten osallisuutta sekä hyvää hallintoa

Pelastakaa Lapset ry jätti 9.11.2016 lausuntonsa hallituksen esitykseen eduskunnalle maakuntauudistukseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi.

Pelastakaa Lapset on kiinnittänyt erityistä huomiota yhdenvertaisuuden, lasten osallisuuden, hyvän hallinnon periaatteiden ja kansalaisyhteiskunnan voimavarojen vahvistamiseen antaessaan lausuntoa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja sen velvoitteiden tulee vahvasti ohjata uudistustyötä ja tulevaa toimeenpanoa uusissa rakenteissa. Lisäksi parhailaan oikeusministeriössä laadittavana olevan perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman tulisi osaltaan pystyä ohjaamaan nykyistä uudistustyötä ja tulevaa toimeenpanoa.

Pelastakaa Lapset kannatti jättämässään lausunnossa *Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja maakuntauudistuksen lapsivaikutusten ennakoarviointia* ja sen suosituksia (Esa Iivonen, Kirsi Pollari 20.10.2016). Kannatamme mm. arvioinnin suositusta siitä, että lapsiin vaikuttavissa ja heitä koskevissa päätöksissä lapsivaikutusten arviointi on jatkossa kirjattava sote-järjestämislakiin. Lapsen oikeuksien täysimääräinen toteutuminen edellyttää myös sitä, että kaikkiin maakuntiin perustetaan lapsiasiamiehen virka. Tämä vahvistaa sitä, että maakunnassa säilyy kokonaiskuva siellä asuvien lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanteesta. Kannatamme myös lapsivaikutuksia koskevan ennakoarvioinnin esitystä siitä, että lapsen oikeuksien koulutus lasten kanssa työskenteleville ja lasten palveluja koskevia päätöksiä valmistelevalle ja tekeville kirjataan sosiaali- terveydenhuollon valtakunnallisiin tavoitteisiin ja maakunnan palvelustrategiaan. Näiden vaatimusten toteutuminen on tärkeää myös lasten oikeusturvan kannalta.

Ennakoarvioinnissa on esitetty mm. tärkeitä ehdotuksia kaavailtuun valinnanvapausmalliin, jota koskevan lakiluonnoksen on tarkoitus valmistua loppuvuodesta 2016. Kannatamme arvioinnin ehdotusta siitä, että tulevassa valinnanvapauslainsäädännössä on turvattava lapsen oikeudet ja kiinnitettävä huomiota erityisesti heikoimmassa asemassa olevien lasten ja nuorten tilanteeseen, kuten esimerkiksi lastensuojelun asiakkaisiin ja lasten- ja nuorisopsykiatrian potilaisiin. Lapset ja nuoret tarvitsevat tietoa ja tukea itsenäisten valintojen tekemiseen, ja valinnanvapautta tulee tarkastella siksi lapsenoikeusnäkökulmasta, lasten ja nuorten erityistarpeet, heidän oikeudellinen asemansa ja lapsen etu huomioiden, kuten ennakoarvioinnissa esitetään.

Pelastakaa Lapset on omaa launtonsa valmistellessaan tutustunut myös THL:n arviointiin uudistuksen vaikutuksista mm. lastensuojeluun. Kannatamme THL:n lastensuojelusta nostamia huolia ja tarjoamia ehdotuksia. Olemme samaa mieltä esim. siitä, että onnistunut sote-uudistus takaa parhaimmillaan sen, etteivät lastensuojelun piirissä olevat joutu vaikeassa elämäntilanteessaan kantamaan ylimääräistä huolta omien palveluidensa saatavuudesta ja yhteensovittamisesta.

Pelastakaa Lapset on Sosiaali- ja terveysalan järjestön SOSTEn jäsen ja järjestömme kannatti myös SOSTEn 9.11. jättämää launtona

Lasten yhdenvertaisuus monitoimijaisissa rakenteissa on turvattava

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tavoitteena on kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä hillitä palveluista aiheutuvia kustannuksia 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä.

Pelastakaa Lasten kanta on, että Sote-uudistuksella voidaan lisätä yhdenvertaisuutta esimerkiksi lastensuojelun palvelujen saannissa eri alueilla, jos osaamista pystytään tarjoamaan lisää maakuntatasolta kuntatasolle. On kuitenkin otettava huomioon, että erityisesti lastensuojelussa pätevien sosiaalityöntekijöiden saaminen on jo tähänkin mennessä ollut joillakin alueilla lähtökohtaisesti vaikeaa eikä tämä ongelma häviä, vaikka palvelut keskitetään maakuntiin.

Lisäksi oman hankaluutensa tuo se, miten palveluiden saavutettavuus taataan lähipalveluna. Lastensuojelussa valtaosa palveluista on tärkeää tuoda lähelle ihmisten arkea ja samanaikaisesti palveluiden kokonaisuus on tarpeen jatkossakin koota monitoimijaisessa verkostossa. On siis oleellista, että lastensuojelun sosiaalityön yhteys ihmisten lähiympäristöön ja -verkostoihin säilyy matalakynnyksisenä. Lastensuojelun erityisosaajien on siksi jatkossakin jalkauduttava ihmisten keskuuteen.

Palvelut on tuotava lähelle myös siksi, että lastensuojelun asiakasperheet ovat erityinen ryhmänsä: jos lapsen tarvitsemat palvelut ovat etäällä kodista, voi palveluihin pääseminen olla monista syistä haastavaa ja jäädä jopa toteutumatta. Jos lastensuojelun sosiaalityö ja muut erityispalvelut keskitetään maakunnallisiksi tai seudullisiksi yksiköiksi, on luotava selkeät toimintamallit siitä, miten lastensuojelutiimit säilyttävät yhteytensä lähialueisiin ja lasten ja perheiden muihin palveluihin.

Lasten ja nuorten osallisuuden edistämiseksi on lisättävä osaamista, resursseja ja vuorovaikutusta

Pelastakaa Lapset kantaa huolta siitä, toteutuuko kokonaisuudistuksen myötä jatkossa aito lapsen kohtaaminen: tulevatko lapset huomioiduiksi subjekteina ja osana omaa perhettään ja yhteisöään?

Maakuntalain 26. pykälässä ehdotetaan maakuntahallitusta asettamaan lasten ja nuorten osallistamiseksi nuorisovaltuusto tai vastaava vaikuttajaryhmä. Tämä ehdotus on lähtökohtaisesti hyvä. Toimielimen tehtävä tulee kuitenkin määritellä niin, että se lisää aidosti lasten ja nuorten osallisuutta.

Uhkana muuten on, että rakennetaan ensisijaisesti tulevan maakuntahallinnon rakenteisiin sopivaa, eikälapsia ja nuoria mielekkäällä tavalla osallistavaa mallia lasten ja nuorten kuulemiseen. Lasten osallisuutta on osana uudistuksia ja niiden tulevaa toimeenpanoa tarkasteltava tunnustaen, etteivät nyt kaavailut ja jo olemassa olevat edustukselliset rakenteet (esim. nykyiset kuntien ja tulevat maakuntien nuorisovaltuustot) ja toimintatavat ole vielä riittäviä erilaisten lapsiryhmien kokemusten ja näkemysten välittämiseen maakunnan eikä kunnan päätöksenteossa ja sosiaali- ja terveyspalvelujen laadun arvioinnissa ja kehittämisessä. Ulkopuolelle voivat jäädä esim. ne lapset ja nuoret, jotka ovat lastensuojelun, kuntoutuksen, kotoutumisen tai TE-palveluiden piirissä.

Kaikkienensa, lasten ja nuorten osallistamiseen tulee osoittaa sille erikseen kohdennettuja resursseja, osallistumisen vahvistaminen vaatii omaa erityistä suunnitteluaan ja sekä kaikkien toimijoiden koulutusta.

Haluamme kuitenkin lastensuojelujärjestönä korostaa lastensuojelun asiakasperheiden ja erityisesti lasten osallisuuden varmistamista prosesseissa ja palvelujen suunnittelussa. Maakuntalain 5. lukua maakunnan asukkaiden osallistumisoikeuksista tulisikin arvioida lapsenoikeuspetustaisesti Suomen ratifioiman YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ohjaamana ja YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamien aiempien suositusten mukaisesti.

On tärkeää luoda sellaisia kokemusasiantuntijuuden rakenteita ja muotoja, joilla palveluista luodaan aidosti asukkaita ja asiakkaita palvelevia ja heidän asiantuntijuuttaan arvostavia. Asiakkaiden, niin asiakasperheiden kuin lastenkin mukaan ottaminen myös prosessien, palveluiden ja organisaatiotapojen onnistuneisuuden ja toimivuuden arviointiin on ehdottoman tärkeää ja sen järjestäminen on oleellista.

Kokemusasiantuntijuus antaa maakuntiin ja kuntiin sekä niiden rajapintaan mahdollisuuden ohjata ja johtaa paremmin pohjaten lasten ja lapsiperheiden arjesta välittyvään ajantasaiseen tietoon ja kokemuksiin. Aito ja vastavuoroinen kokemusasiantuntijuus vaatii lasten ja nuorten osallistumista koskevien asenteiden ja toimintakulttuurin muutoksia ja niihin ohjattuja resursseja ja asianmukaista koulutusta.

Hyvä hallinto, toimiva rakenne ja laadunvalvonta on varmistettava

Pelastakaa Lasten kanta on, että maakuntalain 2. luvussa määritelty maakunnalle esitetty tehtäväkokonaisuus on pääosin uudistuksen tavoitteiden näkökulmasta tarkoituksenmukainen. Tuemme samalla SOSTEn lausunnon esitystä, että jokaiseen maakuntaan luodaan järjestöyhteistyötä edistävä toimintarakenne, joka kokoaa järjestöt ja maakunnan päättäjät. Tähän järjestöyhteistyörakenteeseen olisi luontevaa sovittaa myös järjestöjen kautta kanavoitavissa olevia lasten ja nuorten kokemusasiantuntijuuden muotoja.

YK on julkistanut heinäkuussa 2016 Yleiskommentin No. 19 julkisten varojen budjetoinnista lapsen oikeuksien toteutumiseksi. Ohjeistus on annettu kaikille YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioineille valtioille. Siinä annetaan yksityiskohtaisia ohjeita julkisen hallinnon lapsibudjetoinnin suunnittelemiseksi.

<http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/g1616231.pdf>

http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/gc_iic_childfriendlyversion_english.pdf

Jotta SOTE- ja maakuntaudistus tukee kaikinensa lapsi- ja perhepalveluiden parannuksia, on hallituksen lapsi- ja perhepoliittisen muutosohjelman (LAPE) tavoitteiden ohjattava uudistuksia. LAPE-ohjelman tavoitteena on lapsiystävällisen maakunta- ja kuntamallin luominen: se tähtää lasten ja nuorten osallistumisen edistämiseen, päätösten lapsivaikutusten arviointiin, lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan tietopohjan ja raportoinnin kehittämiseen ja lapsiin kohdistuvien kustannusten seurantaan yli hallinnonrajojen (lapsibudjetointi). LAPE-pilotoinnin tulosten tulee myös jatkossa ohjata maakuntien ja kuntien hallinnollisia päätöksiä ja toimeenpanoa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 16 §:n mukaan laadittavassa yhteistyösopimuksessa on sovittava toimenpiteet palvelujen integraation varmistamiseksi. 23 §:n mukaisesti palvelun tuottajan velvollisuutena on valmistaa palveluketjujen integraation toteutuminen ja toimittava integraation edellyttämässä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Pelastakaa Lasten kanta on, että säännökset ovat pääosin riittäviä asiakaslähtöisen integraation toteutumiseksi. Integraation osalta on haasteita, kun palveluita tuotetaan useiden toimijoiden toteuttamina ja yhteistyön ja kilpailun yhteensovittaminen voi olla vaikeaa. LAPEssa esiin tuotu ajatus ”Yksi lapsi, yksi suunnitelma” on haastava, kun yhden lapsen asioissa mukana on toimijoita sosiaali- ja terveydenhuollon maakunnallisista palveluista, useasta yksityisestä tai järjestötoimijasta ja lisäksi vielä kunnan kasvatustoimijat.

Kuntien lastensuojelulain mukaiset lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat ovat keskeisiä välineitä paikallisen tason palveluiden yhteensovittamisessa. Olisikin oleellista, että jatkossa maakunta- kuin kuntastrategiat ja hyvinvointikertomukset sisältäisivät lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan oman osionsa.

Valtion ohjauksen vahvistaminen on tärkeää (sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 19 §, 4 luku, 6 luku), vaikka se olisikin ristiriidassa ”normien purkamisen” kanssa. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota lastensuojelun sijaishuollon valvontaan, koska sijaishuollossa on paljon yksityisiä palveluntuottajia ja nyt lakiluonnoksessa painotus valvonnassa on liikaa omavalvonnan suuntaan.

Lasten sijaishuolto on erityistä toimintaa, jossa sen luonteesta johtuen on tärkeää pitää huoli siitä, että laiminlyönnit eivät jää huomiotta eikä huonoa laatua sallita. On tärkeää huomioida myös se, että purkamalla toimivia ja kansallisesti yhdenvertaisia viranomaisvalvonnan mekanismeja ja valitusmahdollisuuksia saatetaan samalla laiminlyödä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisia velvoitteita.

Suomi on aiemmin saanut YK:n lapsen oikeuksien komitealta huomautuksen siitä, että sijaishuoltopaikkojen valvonta on heikkoa, joten tähän on kiinnitettävä nyt erityistä huomiota. Sijaishuollossa toteutuneet kilpailutukset antavat viitteitä siitä, että sijaishuollossa saattaa jatkossakin hinta painottua laadun kustannuksella, eikä siihen pidä kannustaa vähentämällä valvontaa.

Kustannustehokkuuden painottaminen laadun kustannuksella on myös edistänyt sitä, että suuret kansainväliset palveluiden tuottajat ovat jättämässä järjestöt palveluntuottajina jalkoihinsa. Olisi kuitenkin erittäin tärkeää lapsen edun ja oikeuksien näkökulmasta, että sijaishuollon kentässä olisi laajasti laadukkaita, myös ei-voittoa tavoittelevia toimijoita, jotta voitaisiin taata lapselle kulloinkin juuri hänen etunsa mukainen paras palvelu. Tämän varmistamiseksi tarvitaan kentässä erilaisia ja eri kokoisia toimijoita.

THL:n laatimassa SOTE-järjestämislain ennakoarvioinnissa on sijaishuollon palveluiden järjestämisestä, palveluiden hankkimisesta ja laadun varmistamisesta nostettu esiin erityisen tärkeitä sijoitettujen lasten ja nuorten oikeuksien toteuttamisen ja hyvinvoinnin varmistamisen näkökulmia.

THL:n arvioinnissa muistutetaan myös, että ”lastensuojelun sijaishuoltoon sijoitetut lapset ovat asiakkaina erityisen riippuvaisia palveluiden toimintakäytännöistä ja siten alttiina mahdollisille väärinkäytöksille.” Pelkkä ilmoituksen perustuva rekisteröintimenettely ei siis missään nimessä riitä lastensuojelun sijaishuollon palvelujen osalta.

Kansalaisyhteiskunta voimavarana: uudistusten tulee vahvistaa lasten mahdollisuuksia vaikuttaa osana yhteisöjään

Demokratian aito toteutuminen vaatii lapsia ja nuoria aktivoivien nykydemokratian muotojen tarkastelua, ja sen tunnustamista, etteivät pelkät edustukselliset ja hallinnon kannalta sopivat rakenteet automaattisesti takaa lasten ja nuorten demokraattisia mahdollisuuksia, eivätkä näin ollen ole merkki kansanvallan toteutumisesta heidän kohdallaan. Eri ikäisten ja erilaisiin viiteryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten demokraattisten osallistumistapojen toteutuminen on taattava myös digitaalisessa ympäristössä.

Nuorisotutkijoiden laatimassa selvityksessä Euroopan neuvostolle (2014) käy ilmi, että erityisesti paikalliset ja aluekohtaiset ratkaisut, joilla tähdätään osallistavan demokratian ja deliberatiivisen demokratian keinoin lasten ja nuorten osallistamiseen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ovat suositeltavia, mutta yhtä lailla kansalaistoiminnan ja digitaalisen ympäristön hyödyntäminen ovat lasten ja nuorten elämässä aitoja ja konkreettisia vaikuttamisen ympäristöjä. Lisäksi maakuntien ja kuntien valmius ottaa vastaan ja viedä päätöksenteossa ja laadun varmistamisessa tulevaisuudessa eteenpäin lasten ja nuorten harjoittaman kansalaisaktiivisuuden kautta nostamia epäkohtia täytyy rakenteiden suunnittelun rinnalla säilyä.

On varmistettava, että kaikki lapset, myös mm. etnisiin ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvat, vammaiset sekä maahanmuuttajataustaiset, saavat tarpeeksi heidän ikätasonsa mukaista tietoa meneillään olevista uudistuksista ja niiden vaikutuksista heidän elämäänsä, sekä tarjolla olevista mahdollisuuksista vaikuttaa ja tulla huomioiduiksi myös maakunnan/kunnan rajapintaan luodun rakenteen ulkopuolelta käsin sekä kaikissa palveluiden piirissä olevissa asiakassuhteissaan.

Valtuuston tulisi maakuntastrategiassaan määrittää, miten lapset ja nuoret voivat yllä mainituin osallisuutta vahvistavin keinoin osallistua päätöksentekoon vaalien ulkopuolella.

Maakuntalain 28. pykälää maakunnan toiminnasta tiedottamisesta tulisikin arvioida myös tästä lapsille ja nuorille tiedottamisen näkökulmasta tarkemmin, huomioiden myös, mitä YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa ja YK:n lapsen oikeuksien komitea suositaa Suomelle lasten osallistumisesta.

Euroopan neuvosto on laatinut kattavan arvion suomalaisista lasten ja nuorten osallistamisen rakenteista ja toimintatavoista ja niihin liittyvistä kokemuksista (2011). [Selvityksessä](#) todetaan, että Suomessa lasten ja nuorten osallistuminen on luotu rakenteellisesti ”ylhäältä alas” ja tarvetta vahvistaa yksittäisten lasten ja nuorten ja heidän ryhmiensä omista yhteisöistään nousevaa osallisuutta ja demokratiaa tarvitaan lisää. EN:n raportin ja suositusten tulisi ohjata nyt meneillään olevaa uudistusta.

Lapsia ja nuoria osallistavia hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja pohtiessaan nuorisotutkijat suosittavat, että EN:n jäsenmaiden äänestysikärajaa tulisi laskea, jotta lapset ja nuoret voisivat jo aikaisemmassa vaiheessa osallistua päätöksentekoon, erityisesti kuntatasolla.

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/youthparticipation_goodpractices.pdf

Pelastakaa Lasten kanta on, että maakuntalain 5. luvussa säädetyt maakunnan asukkaiden osallistumisoikeudet on pääosin turvattu esityksessä riittävällä tavalla. Asukkaiden osallistumisoikeuksien turvaaminen on oleellista ja sille on luotu rakenteita.

Lastensuojelun kehittämisestä ja erityisosaamisen ylläpidosta huolehdittava

SOTE- ja maakuntauudistuksen tulevaisuus näyttää palveluntuottajajärjestön näkökulmasta tarkasteltuna vielä epäselvältä. Esimerkiksi Pelastakaa Lasten asema suomalaisena adoption erityisosaajana ei ole vielä näkyvästi tullut uudistuksessa arvioitavaksi. Harvoissa kunnissa ja tulevissa maakunnissakaan on riittävästi erityistä adoption osaamista, joten toivomme jatkossakin tämän osaamisen säilyvän, jotta varmistetaan lapsen etu.

Viiden yhteistoiminta-alueen tehtäviin on suunniteltu sisällytettäväksi kehittämistoiminnan edellyttämää yhteistyötä. Erityisen tärkeänä näemme, että lastensuojelun kehittämisestä ja erityisosaamisen ylläpidosta huolehditaan myös tässä yhteydessä.

Adoption erityinen osaaminen ja kehittäminen voisi olla yksi tällainen yhteistoiminta-alueilla huolehdittava osa-alue, mutta siinä toivomme otettavan huomioon Pelastakaa Lasten roolin adoption erityisosaamisen järjestönä. Pitkäjänteistä, pitkälti RAY:n tuella tehtyä kehittämistyötä ei kannata heittää hukkaan eikä sitä sellaisenaan voi siirtää minkään yhteistoiminta-alueen vastuulle.

Muilta osin kannamme huolta siitä, miten järjestöjen tarjoamat palvelut säilyvät tulevassa kansainvälisten yritysten helposti valtaamassa kilpailussa.

Pelastakaa Lapset ry
Koskelantie 38, PL 95, 00601 Helsinki
Puh. 010 843 5000, fax 010 843 5111
www.pelastakaalapset.fi

Rädda Barnen rf
Forsbyvägen 38, PB 95, 00601 Helsingfors
Tel. 010 843 5000, fax 010 843 5111
www.pelastakaalapset.fi